

یادداشتی تکمیلی بر معرفی قرآنی حاوی قسم‌نامه رهبران مشروطه

منوچهر نظری

پس از فتح تهران در ۲۴ تیر ۱۲۸۸ خورشیدی بدست نیروهای بختیاری به رهبری سردار اسعد و نیروهای شمال به رهبری سپهدار تنکابنی، محمدعلیشاه به سفارت روسیه پناه برده و از سلطنت خلع و دوران استبداد صغیر به اتمام رسید. بدنبال آن دومین دوره مجلس شورای ملی با حضور احمدشاه و عضدالملک نایب‌السلطنه و سید محمد طباطبایی و سید عبدالله بهبهانی و جمع دیگری از سران کشور در تاریخ ۲۴ آبان ۱۲۸۸ افتتاح و هیئت دولت جدید در دهم دیماه با زمامداری محمدولی خان سپهدار اعظم معرفی شد. در این روز به منظور حفظ و حراست از اساس مشروطیت، پنج تن از رهبران مشروطه در انتهای قرآن کوچکی که در کتابخانه مجلس موجود است قسم یاد کردند که از اساس و اصول مشروطیت دفاع نموده و در استحکام آن بکوشند. این پنج تن عبارتند از:

۱- علیقلی خان بختیاری ملقب به سردار اسعد: آزادیخواه،

روشنفکر، رهبر و سازمان‌دهنده قیام بختیاریه‌ها بر علیه استبداد محمدعلیشاه و اولین فاتح تهران. وی از اعضای برجسته کمیسیون عالی، وزیر داخله و سپس وزیر جنگ در کابینه سپهدار اعظم بود.

۲- نجفقلی خان صمصام بختياری ملقب به صمصام السلطنه:

برادر سردار اسعد و از مخالفین محمدعلیشاه و فاتح اصفهان قبل از فتح تهران بود. در کابینه سوم سپهدار در سال ۱۲۹۰ به وزارت جنگ و یکماه پس از آن به عنوان رئیس الوزراء انتخاب شد. وی مجدداً در اردیبهشت ۱۲۹۶ به هنگام قحطی، رئیس الوزراء شد اما بعلت عدم موفقیت و در پیش گرفتن رفتارهای خودسرانه از مقامش عزل گردید.

۳- محمدولیخان تنکابنی ملقب به سپهدار اعظم:

وی ابتدا از مخالفین مشروطه بود اما بعد به مشروطه خواهان پیوست و در تنکابن مازندران ندای مشروطه خواهی سر داد و پس از فتح رشت، فرماندهی و رهبری انقلاب شمال بر علیه محمدعلیشاه را برعهده گرفته و پس از هماهنگی با سردار اسعد فرمانده نیروهای بختياری، تهران را فتح و محمدعلیشاه را از سلطنت خلع نمودند. وی اولین رئیس الوزرای ایران پس از خلع محمدعلیشاه و پایان استبداد صغیر می باشد. او در تیر ۱۲۸۹ بعلت مخالفت مجلس دوم از رئیس الوزرای، استعفا کرد و در شهر ۱۲۹۴ مجدداً به رئیس الوزرای انتخاب و در ۲۱ مرداد ۱۲۹۵ برکنار گردید.

۴- میرزا اسمعیل ممتازالدوله: از روشنفکران و آزادیخواهان و سومین رئیس مجلس شورای ملی در دوره اول قانونگذاری است. وی به هنگام ریاست بر مجلس اول (۱۵ فروردین ۱۲۸۷ تا ۲ تیر ۱۲۸۷)،

نامه مفصل و شدید اللحنی به محمدعلیشاه نوشته و حدود اختیارات شاه و وزراء را با توجه به اصول قانون اساسی گوشزد نمود. او یکی از محرکان اصلی سردار اسعد بختياری برای مراجعت از لندن به ایران و قیام بر علیه محمد علیشاه بود. ممتازالدوله در اجلاسیه سوم دومین دوره مجلس نیز بمدت یکماه و پنج روز، رئیس مجلس شورای ملی بوده است. او در کابینه های سپهدار تنکابنی، صمصام السلطنه و علاء السلطنه، سمتهایی چون وزارت مالیه و وزارت عدلیه را عهده دار و از مخالفین سرسخت قرارداد ۱۹۱۹ بوده است.

۵- صادق صادق ملقب به مستشارالدوله: کسی که بعلت عدم نوشتن نامش در ذیل قسمنامه و صرفاً با درج امضاء مورد شناسایی بسیاری از محققان و نویسندگان قرار نگرفت و حتی در منابع معتبر، فقط از چهار نفر فوق‌الذکر نام، برده شده و از نفر پنجم که مستشارالدوله بوده نامی به میان نیامده است. مستشارالدوله از رجال آزادیخواه و نماینده دوره اول مجلس شورای ملی و از تنظیم و تدوین کنندگان متمم قانون اساسی است. وی پس از به توپ بسته شدن مجلس در باغشاه چند ماه زندانی بود. پس از خلع محمدعلیشاه

و پایان دوران استبداد صغیر او در سال ۱۲۸۸ در دوره دوم قانونگذاری بعنوان نماینده تبریز به مجلس راه یافت و در اجلاسیه اول و دوم از تاریخ ۲۸ آبان ۱۲۸۸ تا ۱۲ تیر ۱۲۸۹ ریاست مجلس را برعهده داشت. وی در اواخر مجلس دوم استعفا کرد و بتدریج تا سال ۱۳۲۸ سمتهایی چون وزارت، ریاست مجلس مؤسسان اول، سفارت و سناتوری را احراز کرد.

متن سوگند این پنج مشروطه‌خواه در این قرآن بدین شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

به شهادت کلام‌الله مجید ما پنج نفر امضاء و مهرکنندگان ذیل، هم عهد و هم قسم شده در پیشرفت مصالح ملک و ملت و اساس اصول مشروطیت با کمال اتحاد، ساعی و با دوستان هم، دوست و با دشمنان دشمن بوده و به یاری خداوند متعال اسباب استحکام استقلال مملکت ایران را فراهم بکنیم. در ماه ذی‌القعده ۱۳۲۸

اسمعيل ممتازالدوله محمدرولى سپهدار اعظم نجفلى صمصام بختيارى عليقلی سردار اسعد بختيارى صادق صادق مستشارالدوله

این قرآن که توسط اسماعیل غصریپنسکی ترجمه شده در قطع جیبی در چاپخانه ترجمان در سال ۱۳۱۶ هجری قمری به چاپ رسیده و در سال ۱۳۴۳ توسط کتابخانه مجلس شورای ملی خریداری و طی شماره ۱۲۲۷۳ ثبت و در آرشیو کتب خطی نگهداری میگردد. البته در کتابخانه مجلس، قرآن‌های دیگری نیز با چنین ویژگی‌هایی موجود است که به مشخصات آنها در ویژه‌نامه یکصدمین سالگرد مشروطیت، در شماره ۶۲ مجله پیام بهارستان اشاره شده است.

